

VOX URBIS

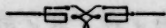

DE LITTERIS ET BONIS ARTIBUS COMMENTARIUS

BIS IN MENSE PRODIT

Pretium annuae subnotationis, *ante solvendum*, est: in Italia Libellarum 10;
ubique extra Italiam Lib. 15; M. 12; Sch. 12; Doll. 3; Rubl. 6; Flor. 7¼.
Inscriptiones et omne genus indicationes pretio aequissimo referuntur, quod est in extremis commentarii paginis
Lib. 0.50 pro *unoquoque centimetro quadrato*

Cuncta mittantur ad ARISTIDEM LEONORI equitem, commentarii VOX URBIS possessorem et administratorem
ROMA — Via Alessandrina, 87 — ROMA

Subnotatio fieri potest:

IN RUSSIA	IN ANGLIA	IN CIVITATIBUS FOEDERATIS	IN GERMANIA	IN CANADA
Apud GEBETHNER ET WOLF	Apud "KRONIKA RODIENNA",	AMERICA SEPTENTR.	Apud FRIDERICUM PUSTET	Apud JEREMIAS GRAYSON FRERES
	Apud BURNS AND OATES	Apud FRIDERICUM PUSTET	S. Sed. Ap. et S. Rit. Congr. Typ.	
VARSAVIAE POLONORUM	VARSAVIAE POLONORUM	S. Sed. Ap. et S. Rit. Congr. Typ.		
Rakowskie Przedmiescie, 15.	Krakowskie Przedmiescie,	NEW YORK		MONTREAL
		CINCINNATI		1899, Rue Notre-Dame.
	LONDON W.	52, Barclay Street.	RATISBONAE in BAVARIA	
	28, Orchard Street.	436, Main Street.		

RERUM INDEX

ALOISIO GONZAGA MANTUANI EPISCOPI VOTUM	PIVS PP. X.
URBANI MILITIS MEMORIAE	I. Antonelli.
DE SUMMI PONTIFICIS CORONATIONE	G. P.
DE PONTIFICIS ROMANI TRIPLICI DIADEMATE	H. D. V. Pierallice.
PONTIFICIAE DOMINATIONIS AUSPICATIO	Senior.
SATURIO. Comedia latinis versibus conscripta et in tres actus distributa	I. B. Francesia.
SELECTA EX BIBLIOTHECIS ET ARCHIVIS. De recta pronuntiatione latinae linguae dialogus	I. Lipsius.
DE LATINA ELOQUENTIA IN ARCHIGYMNASIO TAURINENSI	Subalpinus.
ANNALES	Propoplicola.
DIARIUM VATICANUM	Actuarius.
AENIGMATA	Fr. Palata.

ROMAE

EX OFFICINA PACIS, FR. CUGGIANI

35, Via della Pace

MDCCCCIII

PROSPECTUS SUBNOTATIONIS
COMM. VOX URBIS IN AN. MDCCCCIII

Pretium subnotationis est in Italia Libell. 10; ubique extra Italiam Lib. 15; M. 12; Sch. 12; Doll. 3; Rubl. 6; Flor. 7½; Coron. 15 *recto tramite mittendum ad*

ARISTIDEM LEONORI EQUITEM
COMMENTARII "VOX URBIS", POSSESSOREM ET ADMINISTRATOREM,
ROMAM, via Alessandrina, 87.

PRAEMIA SOCIIS CONSTITUTA.

Qui pretium uti supra miserit infra Ianuarium mensem anni MDCCCCIII, praeter Commentarii numeros omnes qui edentur ipso anno MDCCCCIII, accipiet *ad libitum*

a) Librum (vulgo «album») praecipua Urbis referentem, pulchritudine insignem, atque Commentarii moderatore iubente expresse adstructum; *sive*

b) Urbis e laniculo monte prospectum (Tabulam aere cusam met. 110 x 0.24); *sive*

c) Collectionem chartularum electissimarum, quae distinctae coloribus plurima de Roma, iuxta optimarum artium placita, referunt.

QUI NOVOS DABIT SOCIOS

eliget insuper:

a) Libros de disciplinis omnibus, de bonis litteris, de Ecclesiasticis rebus quolibet e bibliopolarum catalogo, usque ad dimidium subnotationis annuae suae, id est in Italia ad Libell. 5; extra Italiam ubique ad Libell. 7,50; Marck 6; Sch. 6; Doll. 1½; Rubl. 3; Flor. 3½; Coron. 7½. Ipse electos libros describat atque Commentarii administratori significet; gratis mittentur, excepto impendio diribitorio Reipublicae debito; *sive*

b) E picturis Urbis grandes duas, photographice redditas, prouti voluerit ac significaverit; usque, seu supra, ad dimidium annuae subnotationis;

c) Sin potius cupierit, dimidium subnotationis pretium ei remittetur qua pecunia dimiserit.

Hac ultima conditione (c) modus datur sociis, quo si binos dederint socios novos, ipsi gratis Commentario fruuntur; sin, possint amico favere, Commentarium dimidiato pretio praebentes.

Notatum vero plane volumus nos nova omnino sociorum nomina exspectare tradenda; non enim socios novos umquam existimabimus eos, qui nomen suum olim iam Commentario dederunt.

VOX URBIS

ED LITTEISR ET BONIS ARTIBUS COMMENTARIUS

PRETIUM SUBNOTATIONIS:

In Italia: Lib. 10 — Ubique extra Italiam:
Lib. 15, M. 12, Sch. 12, Doll. 3, Rubl. 6, Flor. 7 1/2.

BIS IN MENSE PRODIT

POSSESSOR ET ADMINISTRATOR:

ARISTIDES LEONORI, eques.
ROMAE - Via Alessandrina, 87.

ALOISIO GONZAGA

MANTUANI EPISCOPI VOTUM. (1)

*Sospitet Angelicus caelesti rore iuventam,
Extollit fervens quae thura precesque Ticini.*

Pivs PP. X.

(1) Iosephus Sarto ad Supremi Pontificis munus nuper evectus, pro sua humanitate a litteris non abhorret. Scimus enim eum exquisitum flexanimamque oratorem et latinarum litterarum, in quas ab adolescentia inenbuit, scriptorem concinnum. Argumento sit hoc epigramma, ob centenaria sollemnia Aloisio Gonzaga tributa, ab Eo tunc Mantuano Episcopo conditum, quod honori ducimus nostris paginis vulgare.

URBANI MILITIS MEMORIAE.

VATICANIS supremis tum nefastis tum fastis diebus oculares testes prope quotidie adfuimus, quippe cum civica honoraria cohorte et Leone XIII aegrotante, et concluso Purpuratorum Patrum senatu, denique Pio X electo aut excubias duxerimus, aut affectu moti, quo Quirites Petri cathedrae devincimur, passim cum sociis ventitarem ad aedes.

Quare, etsi adveniat, — quam tamen non mihi aveo, — longinqua senectus, ex animo cadent numquam occidui in Damasiano atrio dies, cum inter vigiles nostros excubias agens, confluebant passim cives cuiusque ordinis anxie de Pastore supremo inquisituri. Tenebrecente iam vespere adveniebant indefessi adhuc cives, quousque advigilantes nostri uni derelinquebantur per ostia aedium usque ad auroram.

At postquam has inter anxietates Iulium mensem fere integrum vidimus, dies maturavit, quo, meridianis sub horis, dum torret atrium cunicula, nuncium a magistro Pontificiae domus de Leonis obitu datur. Custodes Helvetici concurrentes ad portas eas claudi iubent, communiuntque custodiam. Ab atrio discedunt paullatim Purpuratorum Patrum currus, qui morienti Seni adfuerant; nocte superveniente tacent undique aedes, quas a quindecim diebus et amplius tot civium gressus libero pede lustraverant.

Sed iam hora appropinquat, qua ad valedicendum vice extrema gelidis exuviis accedimus. Iacet rigidum corpus, quod toties demirati eramus praevalida valetudine, licet summo senio obsitum, in gestatorio throno benedicens: serico in lectulo, sericis sub tentoriis iacet; ad latus custodes corporis nobiles lucente galea, rubro sago, nudis ensibus excu-

bant. Trementes veneratione et dolore rubras auratasque caligas deosculamur....

Alius maturat dies: cum manipulis descendens per scalas regias quas vocant, ut usque in basilicam S. Petri armorum honores via suprema exuviis darentur, in summis scalis cum decuria consisto.

Insonant ecce longius funebrium preces moestissimae, collucet brevi faces, descendit funerea pompa, tandemque, inter elata, honoris ritu, arma, lectica Patris apparet, quem sacer Senatus sequitur, quem sequitur ingens filiorum multitudo requiem impetrans erepto sibi lumini, duci, magistro. Quis temperaret a lacrimis?

Triduo deinde in basilica orbis maxima, in sacello SSmo. Christi Corpori asservando sacro, ad exuvias civibus salutantibus oblatis die nocteque custodiam fecimus. Qua frequentia cives advenerint enarret nemo, nec aliter quam fluminis cuiusdam ad instar retortis undis urbanos omnes incolas ante septa ferrea pertransire, orare, flere triduo vidimus: nobiles, urbani, helvetici custodes rigido ritu quasi statucae circum manebant in armis; citra septa italici vigiles turbam continebant.

Sed iam in templo iterum adsumus, cohors universa, daturi Patrem loco supremae quietis. Per templi silentia maxima pompa iterum inter faces helveticis et nobilibus custodibus stipata ex uno in oppositum sacellum procedit: flebili cantu mortuorum psalmos Xystini cantores iterant. Post diuturna sollemnia eaque tristissima, triplici feretro lente exuviae conduntur, ligneo, metallico, iterumque ligneo: singula feretra sigillis muniuntur; tabulae cuiusque peractae

rei singillatim ab Apostolicis Protonotariis describuntur: effertur tandem area, funibus circumligatur, atque, suspensis rotulis innixa, in altum sublevatur, dumque ensibus, lanceis et manuballistis promissis milites consalutamus, reconditur.

Sex per dies adhuc sacra inde funebria celebrantur; postrema tria in Xystino sacello a Patribus Purpuratis, quibus legati omnes exterarum gentium omnisque antea familia adest: custodiam et nos agitamur.

Iulius mensis ad finem properat: conclave est instructum. Equis memoria obruet recordationem novae illius pompae, itemque rarissimae, qua succedere Patres in conclavis septa demirati sumus? Equis absens vim sentiret cantus dulcissimi illius Supernum Flamen precantis?... Patrum omnium vultus et adspetus, passim commoti ad fletum, hinc inde milites stupore quodam religioso perfundebant.

Sed iam conclusae fores sunt, statimque ad portas excubare una cum helveticis custodibus instituimus. Die nocteque custodes positi, illustrata loca: per silentia atriorum vasta, nonnisi aliquot militum gressus sonant, fenestris, portis omnibus undique muris, aut septis, aut vallis circummunitis. Nos sub vespere, in Vaticanum cavaedium, quod a « pulchro visu » nuncupant, convenientes ante excubitorium, spes atque timores de Pontifice novo eligendo alius cum alio communicare; hic unum, ille alterum protestari esse sibi in votis, quem aut amicitia prosequeretur peculiari, aut dignum prae ceteris solio Petri haberet.

Tandem die quarta mensis Augusti, quarta centuria ducente iuxta statutam vicem excubias, cum ipse adessem ad custodiam invigilandam, concurrere extemplo aulicos omnes ad rotam, quam primam conclavis dicebant, video. Insolitum tumultum miror; rogo causam; respondent: « Habemus Pontificem! » Quis sit adhuc omnes ignorant. Quid tamen refert? Habemus Papam; habemus!... Custodes vestire ornatus iubeo atque sic expectare paratos, dum, morae impatiens, una cum subcenturione ad fenestras accedo, ac Vaticanam plateam contemplor. Multitudo innumerabilis adest; sentiuntne Pontificem esse electum? Paulo post en revera media fenestra panditur, en Diaconorum purpuratorum senior procedit, atque elata voce clamat gaudium magnum se ferre.....: « Habemus papam... Iosephum Sarto... Pium X! » Resonant etiam nunc in scribentis auribus clamores, plausus, quibus urbanorum civium pectora laetitia exsultavit! Redit ultro Pii IX memoria, redeunt quae patres viderunt nobisque narra-

Sociis et lectoribus Commentarii nostri vehementer commendamus instrumentum, quod, rei proprietate sibi vindicata, confecit

SOCIETAS LATIALIS EDITRIX

(ROMAE, Corso Umberto I, 219),

cui machinae nomen est:

SCRIPTOR AUTOMATICUS

(ITALICE "COPISTA AUTOMATICO,,");

quippe inter horas tres quodvis scriptum, qualibet in charta, millies reddat: epistolas, litteras eodem exemplo ad plures dimittendas, consultationes, edicta, invitationes, nuncia, acceptorum et datorum rationes, libellos, lineas vel figuras descriptas, exemplaria, formas, musicen, et alia.

Societas ipsa fidem praestat Scriptorem hunc Automaticum tribus horis ex uno chirographo mille et ultra exempla exhibere, eaque omnia pariter nitida atque perfecta: — quinque temporis momenta satis esse ad eius usum discendum; — chirographumque celeriter scribendo, non secus ac communi quovis calamo, parari.

Instrumentum, utili spatio disponens cent. 23 X 34 novum et. ex omni parte perfectum venit libell. 45; atramenti ampulla (per aliquot menses sufficiens) libell. 4; folia singula ad chirographum scribendum libell. 0,15.

Pretium solvi potest cum traditur merx; portatio vero fit ad impendium iubentis.

Una cum *Automatico Scriptore* paucae eaque simplices institutiones ad rite ipso utendum necessariae mittuntur.

GRATUITO

quisque habebit et experimentorum specimina et opusculum continens plus sexcenta de re iudicia.

Omnia petantur a

SOCIETATE LATIALI EDITRICE

(Romae, Corso Umberto I, 219).

SOCIIS MONITUM.

Sociis pluribus morem gerentes Idib. Novembr. an. MDCCCXCII apud Commentarii *Vox Urbis* administratorem officium instituimus, quod de negotiis Ecclesiasticis sit; de expediendis scilicet rationibus omnibus, quae apud Romanae Ecclesiae « Congregationes » aguntur.

Itaque si quis procuratione nostra uti velit, profecto temperantiam in pretio, studium atque alacritatem in opere inveniet.

Dei reiecti adhuc sonant horrendum verba illa Apostolorum auctoritate prolata: (1) « Quoniam repellitis Verbum Dei, ecce convertimur ad Gentes »; praeter ea, quae Christus ipse in Evangelio minuatus est in pervicaces et impios (2). Patet igitur Ecclesiae Hebraeorum reiectio et abrenuntiatio; at eodem tempore, et auctoritate patet eadem Christianae Ecclesiae subrogatio et suffectio in locum reiectae: (3) « Nolite timere, pusillus grex, quia complacuit Patri vestro dare vobis regnum ». Et rursus: (4) « Ecce ego vobiscum sum usque ad consummationem saeculi ».

Quaerat fortasse quispiam: Quam ob rem haec tam alto repetita principio? – Alto, si originem respicias, quidem; sed non remoto, nam in proximo est. Data enim reiectione Synagogae, data surrogatione Ecclesiae Christianae, dato (ecquis neget?) quod Deus Abraham et Moyses et Aaron et Salomonis idem sit ac Deus Pater D. N. Iesu Christi, cui a Patre omnia sunt tradita (5), sponte cum ipso venit in nos magnificentia cultus et sacerdotii, quam Moysi Deus idem nominatim praescripsit, David, afflante spiritu, praeparavit, Salomon incredibilium opum vi, auri, argenti, gemmarum perfecit. Magnificentiam autem huiusmodi, a templo ad levitas et ad suppellectilem cultus omnimodam, nostrum non est recensere, cui vix integri Sacrae Bibliae libri sufficiunt. Unum dicemus: Summi Hebraicae legis Pontificis, inclinatam iam Iudaeorum rebus, tantus erat in vestibus decore, ut stola eius apud maximam et solidissimam Imperii Romani fidem tuenda crederetur. Quae omnia de Cuspido Fado quaerentibus, erat enim illis temporibus vir, facillime illucebunt (6). Hinc minime mirandum est si Mosaica splendidissima in basilicis, in sacris indumentis sacerdotum suorum Christiana sibi Ecclesia vindicavit; iure haereditario obveniebant, et ideo iure haereditario vindicavit. Itaque et quae summo Sacerdoti Mosaicae legis indumenta et ornamenta erant, una cum hac dignitate suprema in sacerdotem supremum Christianae legis devenerunt; immo etiam speciosiora et sublimiora esse debebant, quia summus Christianae Ecclesiae Pontifex non habendus est quasi homo muneri administrando, quamquam sublimi, praepositus, sed habendus est quasi vir singularis, cui vices ipsius Christi in terris gerendae sunt, cui afflat Spiritus Sanctus ne quis erret in fide, cui creditus est non populus unus, sed universus orbis terrarum, cui traditae sunt « claves regni caelorum ». Quapropter quantum Christiana religio Hebraicae praestat, tanto etiam in cultu debet effulgere praestantior.

Maximum vero inter pontificalia indumenta diadema est seu corona, qua dum sacra peragunt ministerii sui, dum ea persolvunt, quae sui sunt muneris multiformis, sacerdotes maximi decorantur. Hinc et *cydaris*, – ita enim Persarum regum diadema vocabatur, – seu *pyramis*, et *mitra*, et *corona* et *diadema*, ornamentum hoc et indicium supremae potestatis

apostolica auctoritate, apostolico usu, apud episcopos minus gloriosum, quibus mitella, mitra, infula cum redimiculis, sicuti sacerdotibus Mosaicis (1), datum; hinc patriarchis tribus primaevis, iuxta sedes, quas princeps apostolorum Petrus constituerat, sibi tamen pro supremo iure servaverat (2), scilicet Antiocheno Syriae, qui Asiam regeret, Alexandrino, qui Africam, Romano denique tertio, qui et ipse Petrus erat, Europam teneret, data corona est; sed sublimior, nam et lamina aurea ad caput circumdabatur, et quatuor taeniis aureis in fastigium sphaerae super pannum convenientibus concludabatur, cruce in summo nodo superposita. Pontifici denique, patriarchae patriarcharum et episcopo episcoporum cydaris, seu pileus, seu diadema summi sacerdotis Iudaici ritus summum servatum est. De S. Apostolo Iacopo, Hierosolymitano episcopo, mitram auream gestante tradunt Epiphanius, Eusebius, Hieronymus, et Baronius ad ann. xxxiv, Num. 294. De S. Ioanne scribit Polycrates Ephesus, in epistola ad Victorem Papam, quod aureo diademate uteretur. Eequid igitur de Petro indicabimus? Numquid, quae minoribus habenda dedit, sibi non retinuit; aeternumque abrenuntiavit, ut potestas esset, signa potestatis non essent, ansamque daret iis, qui apostolicam auctoritatem pascendi agnos et oves, et confirmandi fratres Apostolos et Episcopos, negaturi inde essent? « Sertum cum gemmis » ab Ennodio scimus fuisse super sacerdotale caput Ambrosii, sanctissimi episcopi Mediolanensis. Numquid Pontifici, qui Ambrosii ipsi longe praestabat, nihil?...

Sylvestrum Romanum Pontificem, Gratiano dicente, scimus, et sacerdotalis insigne principatus gestasse, et oblata imperatoria diademata, paludamenta et quot iuxta a Constantino Magno exhibita recusasse: « Ipse vero beatissimus Papa (Sylvester), super coronam clericatus (scilicet sacerdotalem), quam gerit ad gloriam Beati Petri, omnino ipsa ex auro non est passus uti corona »; scilicet corona imperatoria, quae tota ex auro erat, a sacerdotali penitus diversa. « Quapropter, – inquit, – nos phrygium candido nitore splendidum – (scilicet pileum, cydarim ex panno albo intertexto filis argenteis) – resurrectionem dominicam designans, eius sacratissimo vertici imposuimus ».

Venio nunc ad gravissima coronae huius, nempe ad formam coronae, ad disciplinam diadematis ipsius. Papale diadema, seu regnum, (ita pluribus leviter placuit), pileo, seu cydari ex phrygio tantum constabat, aureo, quo frontem stringeret et haereret, circulo, seu taeniae, seu fasciae imposito. Bonifacius VIII anno mccciv radios primo circulo addidit, mox et alteram similiter superposuit radiatam; tertiam coronam in apice nonnulli Bonifacio eidem VIII tribuunt addenti, nonnulli Benedicto Pontifici huius nominis XII (mcccxxxiv-xlii). Etsi multum commoveat tantorum auctoritate virorum, qua nihil ferme gravius, nihil

praestantius, et quasi perturber, eorum tamen pace mihi liceat afferre, quae apud Promis (1) ponuntur e numismatibus, sive denariis, Sergio III° Papa et Anastasio III° ab anno cmiv ad annum cmxiii cussis. Ab hisce denariis Papae effigiem corona redimitam, aurea ut spero, sed habente supra auream taeniam inferiorem ornamenta et radios, fuisse intelligimus.

Qui propius talia non modo aspeximus, sed perspeximus, a mysteriis tradendis, quae in diademate illo significabantur, abstinemus; plures enim libri aegre ad narrandum et enumerandum sufficerent. Ad tiaram, seu triregnum, vero quod attinet, plurima sunt, quae in trino illo numero symbolice continentur. Nonnullis enim sententia est illic plenitudinem potestatis inesse indicatam. iuxta tria personarum divinarum attributa, quarum nutu Pontifex ipse regitur, et, velit nolit, instrumentum, minister et praeco est, idem et eodem tempore tuba et tubicen. Aliis arridet in illis significatio regnorum Christi, ut in nomine eius « omne genuflectatur caelestium, terrestrium et infernorum, et omnis lingua confiteatur, quia Iesus Christus in gloria est Dei Patris ». Aliis opinio placet, quae doceamur illic triplicis potestatis capita ostendi, nempe ut Romanus Pontifex sit super Imperatores et reges, super populos, et super sacerdotes; et quidem significationi huic respondere videntur ipsa verba tiaram imponentis: « Accipe tiaram tribus coronis ornatam, ut scias te esse Patrem principum ac regum, pastorem orbis in terra, vicarium Salvatoris Nostri Iesu Christi ». Credunt alii illic significationes triplicis ecclesiae fuisse suppositas, scilicet expiantis in purgatorio, triumphantis in caelo, militantis in terra; de hac ultima super frontem cogitat Pontifex, quasi de instantia sua quotidiana, quae est sollicitudo omnium ecclesiarum; expiantis recordatur semper, ut prosit animabus defunctorum, et ideo super caput media est, memoriam enim superiorem capitis partem scabentes, siquid oblitus fuerimus, manu provocamus; triumphanti autem quodammodo ipse subiicitur, quia intercessores habet pro se et suo populo Sanctos Dei. Fiam sempiternus si persequar singula, praesertim si de gemmis loquar, quibus ornatur, iuxta biblicas expositiones.

Satis igitur de hoc, ne copiosiores fatigemur potius, qui legunt haec, quam delectemur.

H. DE VECCHI PIERALICE.

PONTIFICIAE DOMINATIONIS AUSPICATIO

ROMANIS legibus iam inde cantum fuit quod naturali quodam instinctu apud omnes est circa rem, in quam quis proprietatis ius obtinuit, ut in illam actus dominationis eliciat, capiatque, ut ita dicam, manibus et exterioribus signis, quod antea, iure, tantum animo ac more retinebat. Hinc et in Canonicis legibus, ubi quis munere aliquo, officio, dignitate, auctoritate aliqua fuerit insignitus, vel per exteriora signa quaedam allegorice, – uti est traditio clavium, traditio episcopalis baculi, – vel personali immissione in acta crediti muneris illuc

(1) Acta Apost., cap. XIII, v. 46.

(2) MATTH., cap. VIII, v. 12; id., cap. XXI, v. 43, etc.

(3) LUCAS, cap. XII, v. 32.

(4) MATTH., cap. XXVII, v. 20.

(5) MATTH., cap. XI, v. 27.

(6) Cfr. Ios. HEBR., De antiquit. Iudaeis, l. XX.

(1) Levitic., c. VIII.

(2) Vide SYMMACUM PAPAM. Item GREGORIUM MAGNUM, epistol., lib. II, 48 ad Eulogium patriarcham Alexandrinum: « Festinare debetis simoniacam haeresim, quae prima in Ecclesia orta est, a Sanctissima Sede vestra, quae nostra est, funditus evellere ».

(1) Tab. VII, num. 10, 11, 12; ac tabula VII, n. 6.

runt: viri mansuetudinem, urbanitatem, pater-
num in subditis amorem... Atqui ecce simi-
lem quasi vultu, animo, pastorem habemus nobis
datum a Deo, Venetiisque missum ex Italica
urbe, post Romam, gloriosissima, omniumque
fere pulcherrima. — « Patrem antiquum restitutum habemus! » universa clamat civitas, atque
turnatim in templum confluit, ut apostolicam
benedictionem primam excipiat.

A praesentibus enarratum audiavi populi in
templo maximo gaudium, cum tandem Pontifex
advenit atque gregi innumero benedixit; ipse
vero die Augusti mensis IX adfui, cum aureo
diademate triplici ille redimitus est; ipse vidi.
Vidi templum populo refertum undique: nullus
amplius locus, spatium nullum, quo nova mul-
tudo succederet. Vidi Pium illum prae af-
fectus vi flentem, atque paene oppressum
humani illius multitudinis vultu, cuius amoris
impetus vix reverentia templi atque eius ipsius
vultu comprimebant. Cum vero in suggestu
ante maximum altare Pontifex ascendit, atque
a seniori purpurato diacono est coronatus, fracta
mora, multitudinis innumerabilis plausus in-
gens erupit, cuius fragore templum immane
late diu insonuit altissime. Eo ritu inter ovan-
tem turbam Pius Pp. X discedit e templo re-
dians ad aedes Vaticanas. Ah si Deus dederit,
si inde auspiciu trahi licuerit, immortalitas
in terris novo Pontifici, — quid dico? — novo
Patri fuerit comparata!

I. ANTONELLI.

DE SUMMI PONTIFICIS CORONATIONE.

A coronandum triplici diademate Ponti-
ficem dominicus eligitur plerumque dies,
proximus electioni qui fuerit. Moris huius san-
ctus Papa Sylvester, vel a Constantini Magni
aetate, dicitur institutus, ab hoc Augusto im-
periali, ut fertur, corona donatus; quo am-
bitioso munere cum uti nollet, minorem sibi
cepit, « quae Romae in thesauro templi
S. Martini de Monte adhuc servatur, estque
rotundae formae, in vertice acutae, altitudinis
unius palmi, opere phrygio acupicto, serico,
caeruleo et aureo, in qua B. Mariae eius (?)
indigentem infantem amplectentis, et hinc inde
duorum Angelorum conspiciuntur effigies: An-
geli vero sunt Diaconalibus Dalmaticis induti ».
Auctore Macro utor. Circa diem fere omnes post
Sylvestrum Pontifices eundem servarunt, et in
affum non distulerunt, quippe ritus et solem-
nissimus et celeberrimus est.

Si igitur fiat in Vaticana basilica, caeremonia
ab ipsa porticu, seu atrio incipit. In hoc atrio
thronus iam inde a nocte paratur. Hunc Pon-
tifex ascendit adveniens, antiphonam illam con-
cinentibus musicis turmis: « Tu es Petrus ». Ba-
silicae Archipresbyter Cardinalis a Papa ad
amplexum excipitur, post quem Eminentissimus
orat, ut liceat capitulo et clero suo sacros deo-
sculari pedes. Ubi peractum hoc obsequii et
venerationis fuerit, Pontifex gestatoriam sellam
ascendit, et, pompa constituta, templum ingre-
ditur.

Coram altari, in quo SS^a. Eucharistia est, a
sella descendit, et Deum adoratur; pergit inde
ad altare S. Gregorii, paulisper moraturus in

precibus, ac denique procedit ad thronum, ibique
sedens Cardinales dexteram osculatuos primum
accipit, reliquos inde antistites, solemnibus in-
dutos vestibus, prouti ius est singulis ad fe-
rendum, cum sacris intersunt, vel adsunt.

Populo post haec benedicit, et psalmorum
seriem, quae canonica hora tertia dicitur, prae-
cens inchoat; qua perfecta, cum Papa interim
animam paraverit ad Sacra litanda, indumentis
Pontificalibus amictur, eum decano annulum
digito eius inserente, et sella gestatus, instructa
pompa, ad maximum altare procedit. Solet hoc
in tempore Apostolicarum Caeremoniarum Ma-
gister stupeum fasciculum coram Pontifice in-
cendere alta voce conclamans: « Pater Sancte,
sic transit gloria mundi! »; stupa enim repente
conceptis ignibus emicat brevi flamma, at in
hoc ipso emicationis momento perit, nihil nisi
cinerem linquens exiguum, nihil praeferens nisi
recordationem flammae, quae amplius non est.
Quam similis vitae humanae, etsi summis ho-
noribus perfulgenti! Sic honorum omnium fa-
stigia contingentem apte monet recordatio fra-
gilitatis humanae, quippe « meditatio mortis,
cogitatio sapientis ». Ubi ineunte sacro dixerit
Pontifex verba omnia: *Confiteor*, Cardinalis dia-
conus sacrum illi pallium imponit. Et, sacris
absolutis, novus Papa gestatoriam sellam rursus
ascendit; sedentique basilicae Archipresbyter
sacculum argenteis intextum filis porrigit, in
quo vigintiquinque argentea sunt (1) *pro Missa*,
— haec enim verbis asseritur causa, — *bene can-
tata*. Oblatio huiusmodi nuncupatur *presbyte-
rium*.

Praecedentem Pontificem, gestatoria sella de-
latum, quotquot ius habent, pompae ad morem,
sequuntur per porticum atrii, per scalam Re-
giam; donec in magna consistent aula, hodie
« Aula Canonizationum », ornato magnificentis-
sime in throno sessurum. Solium Pontifex oc-
cupat, concinentibus interea musicis antiphon-
am: « Corona aurea super caput eius », etc.
Eius diaconus, qui a dextris est, orationem
recitat: « Omnipotens sempiternus Deus, di-
gnitas Sacerdotii », etc., post quam, qui Pur-
puratus a laeva est, mitra caput Pontificis exuit,
et primus et primum redimit diademate illo
Papali, quod appellatur tiara, vulgo *triregnum*
his alloquens ritualibus verbis: « Accipe tiaram
tribus coronis ornatam, ut scias te esse Patrem
principum et regum, rectorem orbis, in terra
Vicarium Salvatoris Nostri Iesu Christi, cui est
honor et gloria in saecula saeculorum » (2).

Ideo autem *triregnum* dicitur, quia tribus,
alia super aliam, coronis constat; synonymum
enim coronae, regnum est. Solius vero Pon-
tificis in usum cessit, decernente Paulo II° Pon-
tifici, ne quis illo episcopus uteretur, quum
hoc insigne sibi nonnulli ex iis usurpassent.
Phrygii instar pilei se habet, cui circa fron-
tem corona aurea est gemmis et opera caela-
toris eximia; corona autem huiusmodi non au-
rea taenia conficitur, sed radios habet, qui in
cuspide tribus ita singuli gemmis ornantur, ut
speciem praeferant floris. Altera sequitur super
hos corona eodem deducta more, sed ab infe-

riori divisa, et paulo elatior. Tertia est an-
gustior altera et prima. Apicem triregni glo-
bulus ex auro, aut ex pretioso lapide exornat,
a quo parva crux emicat, aurea et ipsa, in-
terdum adamantibus per trabem et brachia
scintillans. Subtus, a corona in coronam, sericus
pannus occupat modo aureis, modo argenteis
contextus filis, colorem tamen serici panni vel
albi vel rubri inter fluctuantia aurea, vel ar-
gentea apte ostendens.

Vetus Pontificis tiara « regnum » nuncupa-
batur; pilei crescebat in morem, panno emer-
gente ex infima tantum aurea taenia, quae
frontem eingeat, modo tamen absque radiis,
modo iis ornata. Bonifacius VIII alteram co-
ronam addidit; Benedictus XII dicitur tertiam
adiunxisse, ut indicaret triplicem Pontificis po-
testatem in triplici Ecclesia, in militante, in
expiante, in triumphante.

Haec autem passim habentur; sed qui altius
voluerit rem perscrutari, fortasse maiora vide-
bit; neque ab hisce tradendis nos abhorremus,
quinimo scio ex nostris quemdam in hanc elu-
cubrationem incumbere, ut lectoribus exhibeat
quid in hac re subsit, quid hic intelligatur,
quid ab antiquis acceperit, quid in humiliori
potius quam in gloriosiora fuerint in diademate
hoc, nescio utrum rectius an minus dicam,
commutata.

Coronatus ita Pontifex populo solemniter be-
nedicit.

G. P.

DE PONTIFICIS ROMANI

TRIPLICI DIAEMATE.

QUONIAM hisce diebus de Pontificis Ro-
mani coronatione actum est, aliquid de
ipsa corona opportunum credo atque incundum
subiicere. Triplex autem, iudicio meo, in Ro-
mano Pontifice dignitas, auctoritas, maiestas,
ex hoc ipso quod Romanae ecclesiae episcopus
sit, exoriri et cumulari videtur. Prima quia
episcopus, altera quia patriarcha, tertia quia
primus inter fratres, quasi pastor pastorum,
quasi episcoporum episcopus, quasi patriarcharum
patriarcha. Hinc episcopo infula, seu mi-
tra; patriarchae corona, sive diadema, patriar-
chis vel nunc in usu; patriarcharum patriarchae
tiara seu « triregnum », sive triplex corona,
corona ter geminata, utpote quia tres haec in
se dignitates in se uno, inquam, contineat et
asservet. Breviter de integra re antea libemus,
ut gradus postea sit, et ascensus quidam in
propositum argumentum.

Hebraicae ecclesiae, seu Sinagogae, fuit et
est Christiana ecclesia haeres, quia iuxta pro-
phetam ob deicidium immane reicienda erat (1).
« Non erit eius populus qui eum negaturus est »;
quia a Christi dominatione sese Iudaeus po-
pulus solemniter et quodam populi scitu abdi-
cavit (2). « Nolumus hunc (Christum Iesum)
regnare super nos »; quia in locum Dei sibi
regem subdidit hominem, et quidem idolola-
tram; (3) « Non habemus Regem, nisi Caesa-
rem ». Id ex parte Iudaeorum. Ex parte autem

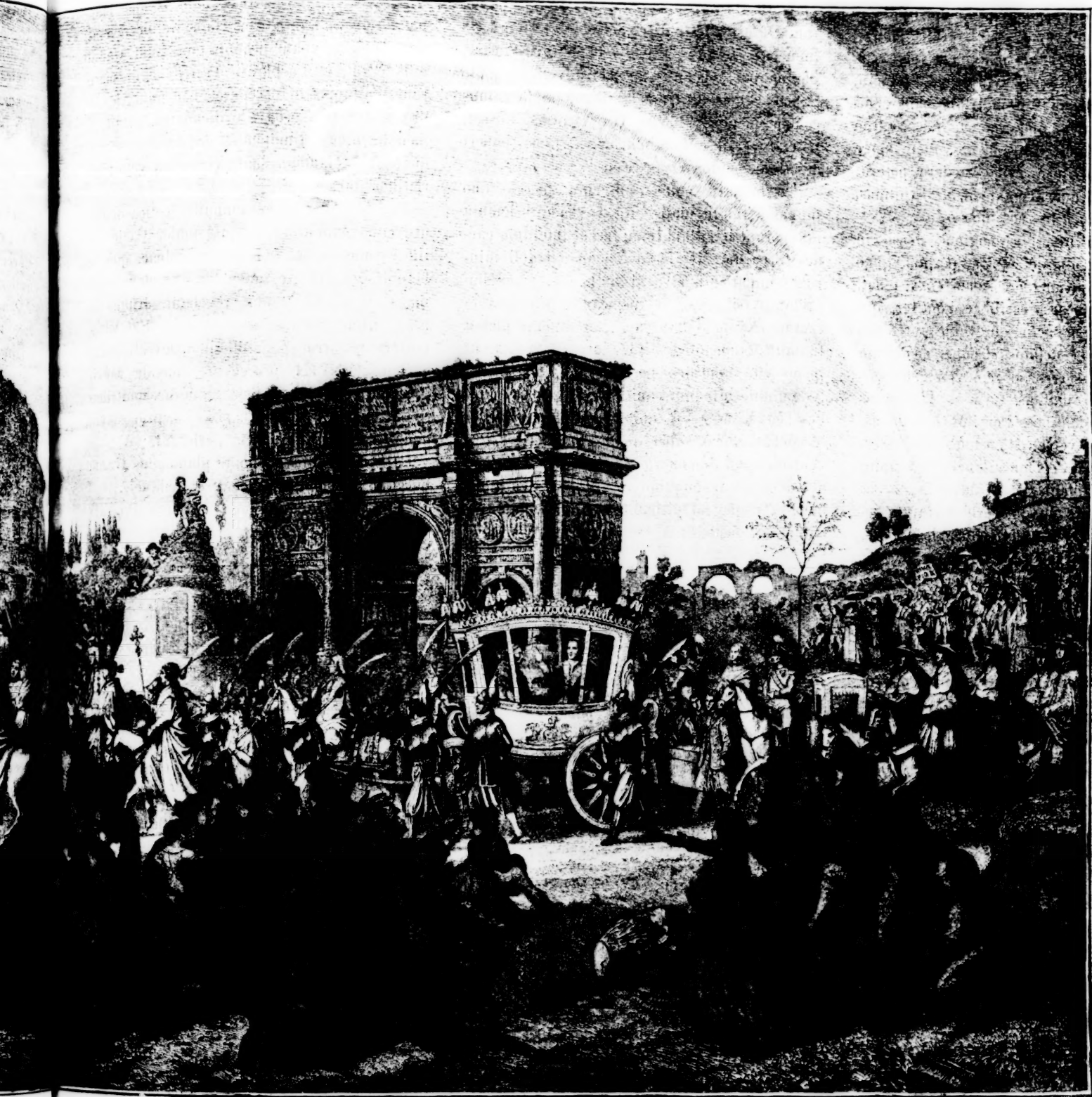
(1) Denariorum huiusmodi genus antea *Iulios* appellabant,
pares libellis hodiernis 13,35.

(2) Pro coronatione Pii Pp. X, quae facta est die IX mens.
Augusti, hi quoque ritus in Vaticano templo expleti sunt.

(1) DAN., cap. IX, v. 26.

(2) LUCAE, cap. XIX, v. 14.

(3) IOANNIS, cap. XIX, v. 15.

Pio PP. DCCCXLVI peracta. (Ex tabula tunc temporis aere cusa).

rent videre, magno urbis emolumento venientes et commorantes, accederent: qui enim Romanus episcopus est, non habendus est quasi quivis episcopus, sed episcopus episcoporum est, et pastor pastorum, in patriarchatu Abraham, in sacerdotio Aaron, in pontificatu Melchisedech.

Ubi a Vaticano procederetur certa via erat, quae ideo *Papalis Via* appellabatur, quae nempe per regiones, quibus nomina *Borgo Nuova*, pons Hadriani, seu Sancti Angeli, *Banchi*, *Ecclesia nova*, *Parione*, *Pasquini* platea, et S. Andreae *della Valle*, via *Cesarini*, platea templi Iesu dicati, Capitolium, *Campo Vaccino*, seu Forum Romanum, arcus Titi Augusti, Colossaeum, via magna ad S. Ioannem (vulgo *Stradone di S. Giovanni*), ad plateam et archibasilicam Lateranensem pertinent. Si autem ab arce Quirinali incederetur, erat iter per vias, quae dicebantur *delle tre Cannelle* et S. Romualdi, unde de-

scensus ad plateam templi Iesu dicati, et, prout superius enucleavimus, inde eodem ordine, pompa, agmen in Lateranensia procedebat.

Qui diaria illorum temporum, seu narrationes auspiciati sacri principatus, legerint, mirabuntur magnificentiam rei: at exultationem gestientis populi facile intelligent, quippe equitantes ibant ipse Papa, nisi sella gestatoria sublimis deportaretur. Purpurati Patres omnes, sequentibus unumquemque nobilioribus eius aulicis. Veniebant exterarum legati gentium, antistites Curiae, patricii, quidquid denique Urbs haberet genere, virtute, opibus honoribusque praestantius. Sequebatur hos populi multitudo ingens, armigeri, milites, vigiles, custodes corporis argenteis et aureis in loriceis, in cassidibus averso sole scintillantibus, matronae puellaeque nobilissimae serieis in cicladibus, in armillis adamantinis, in diadematis, nec minores hisce ruti-

labant auro, vestibus, forma superante omnem fidem, speciosae Romani populi matresfamilias et innuptae. Fama est interdum pompae procedentis caput attigisse Lateranensia limina, agminis ultima pars adhuc per Capitolinum elivum descendere.

Quae tamen in Lateranensi templo perficiebantur, non modo fidem superant, sed ferme captum. Quae acclamationes! Qui plausus! Quanta ubique exultatio in hymno illo Ambrosiano «Te Deum laudamus!», cuius versiculi singuli in Lateranensi gloria musicis concentibus humanarum vocum organorumque praecinebantur, et coram aede SS. Crucis ad orientem, coram rudibus Romani Fori et Capitolinis Palatiis per longa agmina populi concinentis et prosequentis perficiebantur!

Qui, modo senior, tunc vix adolescens, Pium IX auspicantem solemnem comitatu, pompa

Pontificiae dominationis auspicio a Pio PP

defertur ab iis, qui potestatem iusque faciendi dederunt, et hortantibus iisdem, atque praesentibus et probantibus, suscepti officii negotia init. Ritus hic proculdubio, aut quid simile huic ritui, necessitate muneris ipsa, initio Pontificibus renuntiatis esse debuit, prouti in episcopis fuit, quibus insignia dignitatis, nempe signa dati officii, baculus, infula, annulus, et quae proxima, tradebantur. Quapropter, cum Lateranensis archibasilica sit Romani episcopi, – talis quippe Pontifex est, – cathedralis ecclesia, necesse fuit ut hic illam adiret, ibique suae dignitatis et muneris auspiciaretur principia.

Adiisse igitur certum est: at solennia, quibus procedebant Pontifices, unde orta et quando, nescimus, non quia solennia haec defuisse aestimemus, sed quia de hac auspiciatione aut veteres auctores tacuerunt, aut scripta, quibus

illam tradebant, ad nos non pervenerunt, persecutionum turbinibus, barbarorum incendiis, bellorum proeliorumque caedibus, urbisque omnimodis prorsus subversionibus frequentibusque sublata. Relatum tamen in monumentis est, vigesima mensis Martii die, anno DCCIII, Stephanum, incedentem primo in Lateranensem basilicam Pontificem renuntiatum, a Romanis in humeris sublatum fuisse, – quippe suavissime diligebant, – et in templum illud solenne adductum novo triumphali isto more. Inde colligimus *a)* haberi iam inde hunc accessum, seu processionem; *b)* ita haec fieri, ut pateret omnibus aliquo comitatu, prouti decebat episcopum, et quantum et qualem episcopum!; *c)* publice fieri; *d)* civium frequentiam adesse. Quis autem ostendet haec omnia tunc primum Stephano contigisse, antea numquam fieri consuevisse? Itaque ne talia fierent in

posterum, quae humilitati et humanitati repugnarent delati Pontificis, qui pedes ibat, cautum est ut Pontifex vel gestatoria sella ferretur, vel lectica, vel quadripede veheretur, ut illius aspectu frui possent adstantis agmina populi secus vias et fora, nec humanis subiectis humeris deportaretur.

Usque ad Iulii II Papae dies, nulla interposita mora, post coronationem Pontificis, sollemnissima pompa instruebatur, procedebantque ad Lateranensia Pontifices, ut ibi principatus et possessionis suae signa exteriora proferrent. Ab Iulio illo (an. MDIII) mos immutatus, et quidem hoc iure factum iudico. Nam alius, prohibitu, coeptus est decerni dies, plerumque dominicus, aut festo sollemniori aliquo memorabilis et servili opere vacuus: duplici reor de causa: tum ut magnificentiori viarum apparatu tempus daretur idoneum, tum ut qui optar-

adhuc est apud plebem Romanam. Ipse enim cum ad Forum Romanum pervenisset, iuxta Septimii Severi arcum ex equo prolapsus est: inde cum aliquis alicubi corruat, Romani soliti sunt exclamare eum loci dominationem esse auspicatum (vulgo: *ha preso possesso!*). Sed tamen Clemens integer evasit iocoseque circumstantibus fassus est se casu illo « confusum », non quidem « contusum ».

SENIOR.

DE LATINA ELOQUENTIA IN ARCHIGYMNASIO TAURINENSIS (1).

MARCUS Faustinus Gagliuffus Ragusinus, qui patrum memoria versus latinos ex tempore effundebat mirum in modum, quum forte Augustae Taurinorum in Masiniam domum pervenisset, ibique in floribus pingendis multus

(1) Cfr. num. XII.

SELECTA EX BIBLIOTHECIS ET ARCHIVIS.

DE RECTA PRONUNCIATIONE LATINAE LINGUAE DIALOGUS (1).

Eum quoque Ausonius respiciens, de hac littera scripsit:

Cecropis ignota sonis, ferele sonans V.

Ferale ideo, quia refert feralem illam avem. Quod ait Graecis ignotam, verum est in littera una, nam quin diphthongo sua eam diserte exprimant, quis negat? Haec (longam dico) Latinis scripta tripliciter. Primum solitaria, sed, ut opinor, cum apice. In Terentii epigraphis legimus:

Graeca Apollodoru, Graeca Menandru;

quae clarum est valere et aequiparare illis Graecis: Ἀπολλωδωρου, Μενανδρω. Huic illud Ausonii:

*Una est in nostris, qua respondere Lacones,
Littera, et irato regi placuere negantes.*

Significat enim V valere atque v. Secundo, geminata, ritu scilicet aliarum vocalium. Tabula aerea Fulviana: P. MUUCI OCOS, quod est Maucio. Eadem: SIREMSSQUE · OMNIUM · RERUM · LEXQUE · IUUSQUE · ESTO; quod est Iousque. Terentianus ita scripserat, sed corruerunt vulgo:

*Graeca diphthongus sed v litteris nostris vacat;
Sola vocalis quod VV complet hunc satis sonum.*

Non habent Latini, inquit, v diphthongum; quoniam VV geminata (sic nisi scribis, illex est versus) satis faciendū huic sono. Tertio, scripta ritu graeco. Victorinus de diphthongo ea locutus, addit: "Nostri etiam, quoties eiusdem soni longa syllaba scribenda esset, et ipsi V adiungebant O litterae. Inde scriptum legitur: Loucetios, nouctios, loumen, etc. Hinc in Festo: Ouferntina tribus. In veteri tabula: INDOUCEBAMUS; item: EDITO · COURATOQUE; praeterea IOUSIT et IOUDICAVERTUNT, ac plura. Quin et cum brevis ea littera reperio nihilosecius hanc scripturam. In lapide: SOVOM · MAREITOM · CORDE · DILEXIT · SOVO. In Duilianae columnae, qui intentis oculis fugientes litteras adspiciet (aliis neglectum) reperiet: NAVEBOS, littera utraque velut mista; ut non sine causa prorsus Priscianus scripserit: "V modo correptam, modo productam habemus, quamvis videatur OU diphthongi sonum habere. Confundit enim ecce sonum illum, et tribuit utrique, ex usu aliquo vulgi potius quam ex vero. Nam quin tenuior etiam illi fuerit, quis negat? Is

(1) Cfr. num. XIV.

esset, interrogatus num aliquid haberet de Carolo Boucheronio, adstante haud procul, manum in illum protendens, dixit:

*Hic pulcro surgit flos in Demosthenis horto,
Hic nitet in pulcro flos Ciceronis agro.
Idem Arni et Rhodani liquentia flumina circum
Arduus et mira fertilitate viret.*

Nihil pressius dici paucis poterat, nihilque verius.

Et sane, Carolus Boucheronus Taurinensis, inter Subalpinos, veterum sapientia adeo floruit, ut omnium sui temporis latinorum scriptorum longe nobilissimus idemque praeclarus antiquitatis vindex merito habeatur. In parentum sinu educatus, ut primum ab iis studiis excessit, quibus aetas puerilis ad humanitatem solet informari, statim bona spe in posterum praeluxit. Erat enim in puero et experrecta indoles, et insignis quaedam ingenii celeritas, et singularis memoria. Quo factum est, ut litteris latinis italicisque cito arreptis, theologiae et iurisprudentiae lauream con-

autem respondit: Y graeco. Ita Σούλας, Sulla; δύο, duo; τούρβη, turba; φύγν, fuga; Ρώμυλος, Romulus; Τούλλιος, Tullius; Σούρια, Suria. Charisium obiter mihi corripit: "Gulam ait Iulius Modestus per V scribemus, non per Y, quae graecis vocibus necessaria est et saepe in V transit. Ut insuemur ait ignaro inter se degularunt omnia. Scribe: "ut in sue, mure. At in Atreo, inter se, etc.; nam sus et mus a Graecis. Itaque per eam litteram inveni: FORUM SYARIUM in marmore sculptum. Terentianus ad hanc rem:

*Tertiam Romana lingua, quam vocant Y, non habet.
Huius in locum videtur V latina subdita:
Quae vicem nobis rependit interim vacantis Y,
Quando communem latino reddit et graeco sonum.*

Nam, eius sententia, ista Y nihil opus Latinis, quoniam unica V utramque vicem et vocem subeat, soni crassi, et soni exilis. Nec plura dico de re minime incerta. Pronunciatur longa optime hodie ab Italia, Hispanis, Germanis; brevis a Gallis, et a vobis Belgis. Habes, Lipsi, duos sonos primos et praecipuos: propius si intueare, quin duo alii sint non negabis. V enim O adsonat in istis: frundes, fundus, dederunt, servum, maritum, aeternum, quaeque adsimilis formae; et ideo praeis saepe O hic scriptum sive sculptum: LAVATIONUM · IN · PERPETUUM · DEDIT, legi; et alibi: AIRE · MOLTATI · COD · DEDERONT; item: SOVOM · MAREITOM, et centena alia. Quin passim, ab hac soni vicinia, litterae eae commutarunt: epistula et epistola, nomenclator et nomenclator, adolescens et adolescens tibi nota; et observavi magis nova flavium pro fluvium, detulerit pro detulerit, Aurelium pro Aurelium. Sed et alterum sonum deprehendas ad I accedentem; qui in istis: proximus, lacrumae, manubiae, gulae. Ideoque V i, sum pro I usurpatum crebro videmus, praeter legem et usum, in lapidibus; UT · STUPEND. pro stipenditis, STUPLAE pro stipulis, sive stipulis; item AURUFEX et INFELICISSUMA. Plura possem: tempero; non enim ego ambiciose loquax in iis, quae aut dicta iam, aut vulgo litteratorum non ignota.

XI.

Igitur cursum verto alio, et bigam istam, missu altero, flectere incipio ad bivocales. Ita indigeto, quas Graeci diphthongos: si noviter, numquid inepte? Audiamus enim et nos aliquid, et per occasionem fas sit exhaustum Latium augere diu optata cive. Eae ex vocalibus binis conflatae sunt sic, ut transeant in sonum unum, sed in quo reliquiae soni utriusque. Latinis eae quatuor: AE, OE, AV, EV. Duas ex iis ultimas recte pronunciamus hodie, duas priores nec recte; nam cum E, et quidem tenui, confundimus utraque. O turduli, qui potest? Ingulo vos uno telo, quia frustra quaesitae aut repertae diphthonghi, si

secutus, primo et vigesimo aetatis anno scriba ab epistolis latinis crearetur a Clemente Damiano Priocca, viro gravissimae antiquitatis acrique alienae virtutis spectatore, qui externas regni rationes, difficillimis illis Subalpinorum reipublicae temporibus, sollerter procurabat.

Sed postquam biennio id honestissimum officium ita obierat, ut maximam omnium, qui aliquid de ingeniis poterant indicare, expectationem superaret, repente alio conversus est. Namque sub Gallorum dominatu, ipse civilibus discordiis se non implicuit, et meliora tempora suis auspiciis, ad tranquilla studia se contulit, et litteras graecas, hebraicas, latinas impensius coluit, doctore Thoma illo Calusio, quem iam nominavi, qui praeclaram adolescentis indolem amicissima spe amplectebatur studioseque fovebat. Mirum quantum praeceptoris doctrina discipuli industriam exauit, ut omnibus hic aperte declaravit, neque ita multo post, quum litterarum latinarum doctor in imperatorio,

sono a vocalibus nil divertunt. Terentianum saltem audite:

*Et sonos utrosque iungit. Unde diphthongos, eos
Graeciae dicunt magistri, quod duae iunctae simul
Sillabam sonant in unam. vique gemina praeditae
Semper effectum duorum temporum custodiunt.*

En, ait utrosque sonos iungi, ait vi gemina praeditas. At cum Phoebum, Phebum dicitis, cum Musae, Muse effertis, ubi id apparet? Pipillones! digni quos pueri pipulo differant, in pertinacia si perstat. Sed tu, Lipsi, vide, disce. AE antiquioribus paullum AI scripta, ritu graeco. AIMILIA et AIRA et similia occurrunt in monumentis. Et cum circiter Tullii Augustique aevum exsolevisset, retrahere conatus est Claudius Imperator publico etiam scito; itaque lapides omnes illius aevi eam habent. Sed obiit abiitque iterum cum illo. - Sonus eius quis? Idem qui graecanice, quem bene adstruxere contra vulgus Chaeus Britannus et Mekereus vester, viri non e vulgo.

In hoc tamen seorsum ab iis sentio, quod visi mihi praeter modum latas diphthongos facere, et, ut sic dixerim, hiare nimis in sonando. Subrustice hercle! efferunt et vaste; at mihi certum, mollius eas sonuisse olim, nec ut A plenum, aut E audires; sed ut mixtum quemdam suavem sonum. Fallor, aut Galli aptissime exprimunt et scribunt in paiz, pax; fais, onus; jamais, numquam. Vos Belgae item adsonatis, etsi aliter scribitis: peysen, cogitare; reysen, iter facere; seyl, velum, et talia. Ita qui Latinis Caesar est, verissime vobis Keyser; supposuistis enim EI vel EII huic diphthongo. Alacem igitur, Malam, Balas ipsas, itemque Aulae, Pictae, etc. Non crassiore illo A pronuntiem; sed attenuem magis, et paene ad eta flectam, dicamque Eelacem, Meelam, Beelas, Aulei, etc. quod audis a me facilius, quam ut scribam. Germanorum ritus hic usum et locum aliquem habeat, qui ad significandum A illud tenue. E superscribunt. Lapidibus aliquid hic me iuvant; illud enim semel pono, indoctos fuisse qui eos scalperint, aurium sensum et soni vestigia secutos sine grammatica ulla lege. At ii ostendunt sonum hunc finitimum in parte fuisse E pinguiori. Hinc illa per errorem insculpta: EGRAE-GIUS pro egregius; AEIUS, pro elus; AEVOCATUS et UTRIUSQUE, et, quod magis rideas, VENAERI et FUNAERI, pro Veneri, funeri. Qui peccatum hic peccassent illi bardi, si hians ille et pinguis sonus diphthongo? Cui ad E adessio nulla. - Sed hoc a vulgo - inquit -, qui ut E pronunciant. - Nihil. Medium enim illum sonum aequiter evincit; pugna ille qui torqueat ad extremum. Nec plura addo; sensuum enim magis res est, quam rationum. Et vere hic valet illud Quintilianum: "non esse cuiusvis auris exigere litterarum sonos, non hercle magis quam nervorum."

(Ad proximum numerum).

I. LIPSIVS.

infinita, multitudine hominum innumerabili sui principia sacri episcopatus universalis enarro, - cuius quidem facinoris imaginem tunc temporis ad unguem reddimus expressam, - potiora, quam quemlibet augustorum triumphum, enarrare videor. Quid si audieris ea, quae statim subiiciam necesse est: Ac tamen ea fuere longe maiora enarratis, quae nemo credere poterit. nisi qui viderit, quaeque tamen, qui vidimus, exprimere et enucleare nescimus?

Ubi ergo multitudo sequentium, densa in foro Lateranensi duplici, extra portam, quae a S. Ioanne dicitur, ubique circum consistebat, a maxima pergula archibasilicae Pontifex, qui a sacris iamdiu peractis quieverat, inter flabella in gestatoria delatus, desuper porticum atrii apparebat, sacros ad rem versiculos circum cantantibus musicis turmis. Atque his finem cantui facientibus, Pontifex e sella asurgebat. Tunc universale silentium, quasi adesset nemo; genuflectere omnes; inclinato capite audire verba solemnia invocantis Deum, et praesentibus, Urbi, universo orbi terrarum benedicens in nomine Augustissimae Trinitatis,

porrectis brachiis, manibusque supinis implorantis fausta, testantis caelum et terram! Oh immensa vox Pii illius late, tonitrus instar, per aerem reboantis et ab adverso templo SSinae Crucis, ab Urbis ad dexteram moenibus echum cientis!... Nisi Dei Vicarius fuisset, poterat vel ipse Pontifex quasi Deus haberi creaturis omnibus benedicens!...

Sed humana omnia miscentur, nescio quo fato inevitabili, malis. Ita et haec solemnia miscuerunt interdum tumultus, et interdum caedes turparunt, sive id sit Romanae indoli iniuriam impatienti, sive id sit nonnullorum improbitati tribuendum. Auspicante principatum sacrum Xysto IV in ipsa Lateranensi platea tumultus repente exortus est; atque ita, ut ipsius vita Pontificis periculo proxima fuerit.

Magnificentissimo equitatu in hisce solemnibus Leo X usus est, qui arabico equo illustri insedebat eidem, super quem equitans ad Ravennam apud flumen *Ronco* captivus est factus, quem pretio redemptum ab hostibus earum habuit, et usque ad ultimum senium voluit nutritum, et custoditum.

Alexander VII pedibus, humilis, sine iadmentorum apparatu illustrium ire decreverat, ut in eleemosynam pecunia erogaretur. Qui ab aula erant, et Purpurati Patres aegre suarunt ut a proposito discederet; non enim Alexander, sed Petro decor ille dicabatur. Venuit tamen ne arcus triumphales erigerentur, scripta quaeque in laudem suam et omina vetuit parietibus dari.

Pluribus alba mula, nonnullis lectica placuit, equo nonnullis; at quis maior Caestinus illo V sanctissimo, qui pullum asinae, quo reheretur, elegit? Ac tamen duo utrinque reges mansueti aselli fraena regebant, Hungariae hinc, illinc Siciliae rex. Qui a Pio VI in posterum, curru splendidissimo devecti sunt.

Bonifacio VIII procedente, horrida saevit procella ventis, imbris, grandine, tonitribus, fulguribus; quasi parum esset, seditio saevit, qua homines quadraginta perierunt.

Callisto II obviam sponte plaudentes iuveni pueri e schismaticis graeci, et hebraei....

Ut rivos claudam, de Clemente Pp. XII dicam, a cuius eventu dieterium vulgatissimum

4)

SATURIO.

Comœdia latinis versibus conscripta
et in tres actus distributa (1).

VI.

CALLIDORUS, DINACIUM, STROBILUS (2),
CALIPHO, CHREMES.

CALL. Pater, danista quaerit te nuperrime
Tibi loqui pauca nimis desiderans.
Enim de more....

CH. Vadat in malam crucem!
CALL. Sed intro domi minitatur, perstreptit...
CAL. Vade, mi Chremes.

DIN. Heic venit rusticus
Dicens, si sartam tectam servare pervellis
Cisternam, quae ruri est, instaurari opus.

CH. (3) Hic morte Tantali possit occidere!

STR. (4) Here, qui dicam? Teneri palumbuli,
Tuis qui mensis adsolent deliciae,
Agmine facto, nuper, ehu! miserrime,
Fugerunt omnes, liquerunt columbarium,
Quod videatur nunc desertum Lybicum.

CH. Eia, agite omnes, in miserum nunc insurgite,
Cum divis coniurate, tundite, plectite.
Hospes, danista, rusticus cum reliquis,
Me miserum redigunt quasi ad suspendium.
Vade sed Calipho, cura tuum hospitem;
Amicum perdis, cum salvare possies.
Ad te nil refert. Danista det mutuum,
Indole vivat rusticorum rusticus...

Novi ego quibus sit moribus istoc saeculum (5).

CALL. Ehu! quae calamitas in caput ingruit!

CAL. Quibus nos oculis intuens est Iupiter!

CALL. Miserum patrem! Calipho, ne deseras.

CAL. Eum non deseram, ne dubita, Callidore mi!

DIN. Herum nunc prosequar, ne quid mali accidat.

CALL. Dii, vestram fidem! parcite domui,
Aras quae vestras cumulat muneribus (6).

EXPLICIT ACTUS PRIMUS.

(1) Cfr. num. XIV.

(2) Prostrant in scenam quam celerrime.

(3) Loquitur animo anxio, et irrequietis oculis.

(4) Proccedit exterritus.

(5) Iratus introgreditur.

(6) Demittitur siparium.

ACTUS SECUNDUS.

Via, in qua domus Chremetis.

I.

SATURIO (1).

En spectatores, me videtis, optimi,
Hominem fame devoratum perfida.
Dies hesternae prope lapsa est integra,
Quin ego cibi vel tantillum numerem.
Istaec loquentem plane iam noveritis,
Ego personam quam super scenis actitem,
Verbis quin ceteris opus sit dicere.
At vobis eloqui volo conceptissime,
Solent ut iudices gravi supercilio,
Si quis ego prius, quid istuc venerim,
Sic gratias multas a vobis merear,
Meam vel propter modo confidentiam (2).
Sum parasitus! Ehu! qui strepitus gentium!
Vah! apage a nobis, odiosum, molossicum
Incommodisticum, parasitorum genus.
Sic me vos illico vultis accipere?
Lupus sum, fateor, lupus sed adpareo!
Quot agni visu parent, vulpes dum sient!
A me cavere vobis prope est licitum.
Ipse cum vultus genus clarum referat!
Quis abs occultis potest vos defendere?
Apud vos esse nolo, sed philosophus.
Adhuc omnia, caelum, terras, mare, nubila
Tentavi. Sed quid hinc? Procul dubio hic meus
Esuriales venter ferias aget (3).
Quod mihi parum, sultis, minime placet.
Famem sed addere dicunt ingenium...
Licet nunc ventrem, spectatores, potius.
Bonum sed consilium semper mi suggerit.
Proximis in aedibus habitat vetulus,
Vir, ut ipsa fert aetas, morosus forsitan.
Apud hunc hodie modestus est animus
Mihi, vel unum sumere ientaculum (4).
Fame perire? Magnum seculo dedecus.
Sed peream ni huic seni novis officii,
Nunc ego primum sursumvorsum os sublinam (5).
Undenam tendere tecnas exordiar?
In praesentiarum dii vestram fidem.
At eecum ipsum! Opportune! concedam paululum
Hinc, donec olfaciam, eecur huc advenerit (6).

(1) Suspensio vestigio, circumspice procedens, ac dein paululum consistens.

(2) Citata pronuntiatione; deinde ironice.

(3) Pulsat palma ventrem.

(4) Ironice.

(5) Voce usque crescente.

(6) Ad extremum proscanti se recipit, concilians auditum manu ad arrectam aurem praetensa.

II.

CHREMES, STROBILUS et SATURIO,
postea, vocatus, DINACIUM.

CH. (1) Homo me miserior nullus est unquam, pater,
Dum nullus usquam me felicior antidihae
Erat. Quibus nunc curis maceror, miser!
Oculos somno claudere noctibus nequeo integris.

SAT. (Somno laborat).

STR. Tuum peccatum! plurimi
Dies sunt, quibus sine modo abstinere
A dulci meo nectare: quod non antea (2).
Bibe, nam herele! nosti quibus pharmaci
Sciam falernum massicum componere...
Ita pol animum recreare possies
Et senectutis pellere molestias.
Bibe, ne dubita.

CH. Omnibus quibuslibet
Morbis laborare ego, si possem, mavelim...

SAT. (Quam fame!)

CH. Quam hac tristissima aegritudine,
Quae me contabefacit! Oh! Theuropides, quibus
Me absens afflicta curis!

SAT. (En ad rem venit).

STR. (3) Tuum semper peccatum! Nam Pitagoras,

Id aetatis, videris esse discipulus:
Es ita addictus regulis silentii.
Age dum, cibus, iube, exquisitissimis
Ventre distentum faciam quantocius.
Enim, scis, pectoris moerorem dissipat.
Venter repletus, quaeque sapientissima
Commenta hominibus suscitare adsolent (4).
Nostri nam consules omnes pinguissimi.

SAT. (Pol! qua tu calles mentis sapientia!)

CH. Blateras frustra, garrulas, mi Strobile,
Tenet quem nulla cura vel incommodum.
Refert quid ad te, vivat an Theuropides,
An Erebum potius nigrum descenderit?

STR. Adeon' laboriosa et plena periculis
Res est, hospitem mittere cum litteris
Tuum qui liberet pectus a formidine?

(Ad proximum numerum).

I. B. FRANCISIA.

(1) Voce querula et cunctante.

(2) Cum gestu improbantis.

(3) Quassans caput, ore severo, rigida cervix.

(4) Ironica gravitate.

DIARIUM VATICANUM. (1)

Mense Augusto an. MDCCCIII. die IV. — Post primam Cardinalium adorationem, Pius Pp. X, sub meridiem, ad aulam « Beatificationum » procedit suppario stolaque indutus, ut inde, prouti iam ante Conclave in Congregationibus fuerat constitutum, ovanti populo, in Vaticana basilica congregato, benediceret. Brevi post, Purpuratum patrem Hertero y Espinosa in sua cella graviter aegrotantem invisit, solatur. — Hora v p. m., submissione accepta Marii e Principibus Chigi, qui in Conclavi « Mareschalli » munere functus est, atque eximii viri Octavii Cagiano de Azevedo, Pontificiae domui praefecti, sequentibus aulicis omnibus et militiarum supremis ducibus, in Xystino sacello Sacri Senatus secundam recipit adorationem; qua peracta, Conclave aperit.

— die v, hora x cum dimidio, pariter in Xystino sacello sollemnia tertiae adorationis explentur. Cum ad suam cubicula Pontifex redisset, quae pro tempore, in tertio peristyllo circa atrium Damasianum posita sunt, complures Purpuratos Patres et insignes viros, inter quos Ioannem Grosoli comitem, catholicorum coetuum in Italia praesidem, coram se admittit. Palatinis administris, sive ecclesiasticis, sive laicis propria munera confirmat; Vincentium Sardi « brevium ad Principes » et Aurelium Galli latinarum epistolarum a secretis dicit. — Post meridiem ad Pontificem inter alios accedunt Franciscus Rosa, Oscar Spalmach et Iosephus Giovannucci sculptores, ut eius effigiem marmori committendam retrahant; Laurentius Perosi, musices magister; nonnulli diariorum scriptores; Augustus Persichetti, foederi societatum catholicarum in Urbe praepositus, ac Paulus Pericoli, catholicae iuventuti in Italia praefectus. Ad hortos Vaticanos deinde pergens ambulaturus, in « museo lapidario » Gibbons, Purpuratus Pater, coram Sanctissimo producit complures nordicae Americae incolae. Sistit Pontifex, sensus dilectionis suae erga Americanos benigne aperit, quorum quasi in testimonium oscula emi viri genis suavissime affigit. — In Vaticanas aedes ad vesperum reversus, summa comitate inter Insubris seminarii alumnos moratur, eos genuflexos manere non patitur, sed ut considerant invitatur, atque familiarissimam conversationem instituit. Aristides Leonori, commentarii *Vox Urbis* possessor et administrator, qui adest, summam pontificiae allocutionis adnotat, quam ideo in commentarium nostrum referre uni possumus. Dicit igitur Pontifex quanta laetitia quoties peregrinaretur in Urbem hospitio Insubris collegii usus sit, et quomodo inter officii sui munera atque, extra dioecesim, sollicitudines, post visitatum Apostolorum sepulcrum et veneratissimum senem, praedecessorem suum, solatium inveniret apud alumnos illos, singularis pietatis non minus quam sapientiae specimen praeferebant. Ne tamen superbia vinci siperent, ne altiora appetere; quin imo ad res humiles ac demissas intenderent: quae enim Deum petunt, omnia, licet minima, celsitudinem, quae una vera est, apud Eum consequuntur. Rogat lacrimans ut preces Summo omnium Auctori tollant, qui si servorum suorum ultimum ad sui vicarii munus in terris gerendum evexit, Ipse parem fortitudinem ad crucem ferendam concedat, quam summae voluntati obsequens is erat amplexatus... — Paterni animi perturbatio animos filiorum pervadit; sed Pontifex, brevi serenatus et subridens iterum factus, ad singulorum res liberaliter verba deflectit. Leonorius, qui non minori humanitate ab eo paulo post exceptus est, concludit: « Novi Pontificis erga filios simplicitas et comitas ita animum incitat, tantum amorem in Virum conciliat, ut facile conici possit, maximam auram popularem Eius brevi accessuram, quae, vere *ignis ardens*, humanum genus ad beatitudinis pacis portum fausto omine adducat ».

(1) Novo pontificali regno, novam hanc rubricam institui-mus, quam nulla intermissione prosequemur; eritque regni ipsius commentarium integrum atque absolutum, pluribus quidem sociis utile, omnibus, uti confidimus, non iniucundum.

— die vi circa merid. gratulationes et vota Summo Pontifici sollemniter tribuuntur ab universarum gentium legatis in Urbe degentibus. Eximius vir Martinus d'Antas Lusitanus, legatorum decanus, Pontificem alloquitur, qui gratias conceinne agens, se confidere protestatur legatorum coetum operam secum conlaturum, ut magis magisque pax, pignus bonorum omnium, inter populos firmetur. Intime deinde cum eo colloquuntur Purpurati Patres Augustinus Richelmy, Iulius Boschi, Aloisius Macchi, Aemidius Taliani, Sebastianus Netto, Patr. Lisbonen., qui deinde Lusitanum Seminarium ad pedis osculum introducit. Post hosce SS. D. N. collegium Protonotariorum apostolicorum recipit.

Post meridiem Marianus Card. Rampolla atque Hieronymus Card. Gotti diu cum Pontifice versantur; Franciscus De Federicis eius imagines photographice exprimit; tum admissi sunt coram Sanctissimo Anastasius De Charette dux, R. P. Henricus Radaeli e S. I. alique insignes viri.

R. D. Ioannes Bressan inter intimos Pontificis Capellanos adnumeratur.

— die vii mane Pontificem adeunt Purpurati Patres Iacobus Gibbons, Angelus Di Pietro, Dominicus Ferrata, Petrus Respighi, Alfonsus Capececelatro, Cyriacus Sancha y Hervas, Andreas Aiuti, Benedictus Langenieux, Franciscus Richard, Iosephus Labouré, Victor Lecot, Franciscus Desideratus Mathieu. Praeterea eximii dñi Petrus Gasparri, S. Congregationis rerum ecclesiasticarum *extra ordinem* a secretis, cum suis accensis; et Ioannes Baptista Lugari S. Officii Assessor.

Post meridiem Purpurati Patres Georgius Kopp, Antonius Fischer, Ioannes Kaschthaler, Leo de Skrbensky, Antonius Gruscha, Ioannes de Kozielsko Puzyna, Iosephus Martin de Herrera, Dominicus Svampa, qui primores aliquot civitatis Bononiensis secum adducit, Achilles Manara.

— die viii audiunt Purpurati Patres Vincentius Vanutelli, Petrus Lambertus Goossenz, Ioannes de Kozielsko Puzyna iterum, Ianuarius Portanova, Iosephus Francica Nava de Bontifé, cum nonnullis Catanensibus viris; praeterea eximii dñi Camillus Rospigliosi, princeps urbanus atque nobilium stipatorum dux supremus, cum uxore et liberis; Franciscus Andreazza, oppidi Riese curio, pluresque Venetiarum atque Tarvisii incolae, Romam venientes ut civitatis suae personam gererent in sollemnibus Pontificiae coronationis. Venetis SS. D. propositum suum confirmat Patriarchatus munus apud se retinendi.

— die ix Pius Pp. X sacris in Vaticana basilica litatis, ibidem triplici diademate cingitur, adstante immensa populi multitudine, quae ad sexaginta hominum millia et ultra computatur. Coronationis ritus et forma alias in huius commentarii fasciculo describuntur.

R. D. Rinaldus Angeli apud Leonem Pp. XIII intimus, inter Protonotarios Apostolicos ad instar participantium adnumeratur.

— die x mane Pontificem invisit Purpurati Patres Antonius Gruscha, Augustinus Richelmy, Iulius Boschi, Aloisius Tripepi. Vespere, in intima Pontificis cubacula admittuntur Patriarchalis Veneti Capituli, Capituli Tarvisini, Mantuani, Utinensis atque Seminarii Patavini legati; deinde in aula Clementina peregrini Veneti omnes, quibus se commotum Pontifex declarat ob filialis amoris hoc signum, atque iterum ad se vocat in posterum diem, ut sacrosanto missae sacrificio adsint, quod Ipse in Paulino sacello erit celebraturus.

— die xi, hora octava, postquam sacra peregit atque eucharisticum cibum adstantibus in Paulino sacello distribuit, aestu, labore animique concitatione oppressus, Pontifex languente spiritu quasi exanimis visus est. Brevi tamen refectus, trepidantes circum confirmat, atque in suas aedes pedibus redit. Medici ut aliquot dies quieti se tradat suadent.

— die xii, optime iam valens, primo mane, diu in hortis Vaticanis spatiis silvestribus insistit.

— die xiii, deambulatione renovata, in throni aula Nicolaum Szécsen de Temerin, Austrorum legatum, publicas muneris sui litteras tradentem, sollemniter

excipit, deinde secum ducit colloquuntur in intima cubacula. Eodem ritu, vespere, coram se admittit eximios viros Garcia Mansilla, Argentinae civitatis legatum, Aloisium Garabelli Uruguiana reipublicae Berolini administrum, et Ioannem Marianum de Goyeneche, cum liberis mandatis Peruviani populi legatum, omnes apud novum Pontificem singulari missione auctos.

R. D. Michaellem Lega S. C. Tridentinis decretis interpretandis alterum a secretis renunciat.

— die xiv mane audit Purpuratos Patres Petrum Respighi in Urbe Vicarium, Iosephum Calasancium Vives y Tuto, Salvatorem Casañas y Pagés, atque eximios viros Diomedem Panici, Sacrorum Rituum Congregationis a secretis, et Gregorium Haggear, Archiepiscopum Ptolemaiden. Melchitarum; vespere autem Georgium Szembek, Episcopum Ploccensem.

— die xv sollemni ritu publicas de singulorum munere litteras accipit ab eximii Hispaniae, Bavariae Russiaeque legatis.

Congregationis S. Apostolicae Visitationis a secretis dicit rñum virum Philippum Gentili; assessorem autem rñum virum Dominicum Crocicchia.

Qua semper fuit pietate in egenos, pauperibus qui Urbem inelunt centum libellarum millia largitur.

ACTUARIUS.

AENIGMATA

I.

Armigeros comitor, sed Martis praelia vito.
Rho mihi subneetas! Cito frigora pello maligna.

II.

Garrula sum volueris. Frontem mihi sigmate
adange!]

Maturae segetis culmina summa noto.

FR. PALATA.

Ex sociis, qui utriusque aenigmatis interpretationem ad Commentarii moderatorem miserint intra menses duos, unus, sortitus, gratis accipiet PETRI ANGELINI opus, cui titulus:

LOLIUS

SIVE

DE PROVECTA LATINITATE.

Aenigmata an. VI, n. XI proposita his respondent:

1) Latro; 2) Viola.

Ea rite soluta miserunt:

I. B. Pesenti; A. Avoli, Roma. — Car. Stegmüller, Sabaria. — Guil. Schenz, Ratisbona. — Mich. Fusco, Formicola. — Coll. Scholarum Piarum Stellas. — Princ. Gordon, Mancunio. — Aemil. Gschwind Sch. Piar. — Praga. — Lud. Lud. Podobinski, Cracovia. — Ios. Cizek, Einsiedl. — Ios. Wilhelm, Battle. — D. Le Provost, Briocen. — Ioan. Sobczynski, Katisz. — Ios. Czupek S. L. Brzozów. — Eug. Sosio, Bormio. — Ang. e Landiona O. F. M., Condigomaco. — V. Hertel, Mendhusio. — Ioan. Cantono Ceva marchio, Verzellia. — Herm. Gini, Aquis Taurinis. — Ad. Haza, Grybovia. — Fr. Franciscus a Setano. — Inl. Sernatinger, Dresda. — Alex. P. Gest, Lambertotille. — Petr. Garrone, Pessana ad Verzellus. — Fr. Benedictus C. SS. CC. — Simpelreld. — Ign. Aguilar, Morelia in Mexicana Republica. — Civis Romanus, Limbach. — Alois. Cappelli, Senis. — Raph. Astorri, Firmio. — Adalb. Skrzykowski, Swinice. — St. Lawinski, Niemzotow. — St. Figielski, Prasnysio. — Ioan. Sismondo, Augusta Taurin. — Dom. Farese, Neapoli. — Instituto Provincial de Figueras. — Petr. M. de la Garza y Garza, Monterrey in Mexicana rep. — Th. Montanari, Montefano. — Leo Clugnet, Ircanes-lez-Rungis. — Mich. Vidal, Palma in insula Maiorica. — Ant. Lassota, Sutrio.

Sortitus est praemium

Ios. Czupek,

ad quem missum est opus, cui titulus:

IOANNIS BERNARDI VIGI
DE SINDONE TAURINENSIS
CARMEN.

Sponsor: IOANNES BAPTISTA CIAMPI, iurisperitus.

ROMAE — Ex officina Paris Phil. Caggiani.

brevi post regio lyceo, creatus est, praesertim vero quum delatum sibi munus graece et latinae eloquentiae tradendae alacer accepit. Hoc officio usque ad extremum vitae spatium adeo insigniter est perfunctus, ut, praeter utilitatem iuventutis subalpinae et nostrorum omnis generis disciplinarum augmentum, nomen subalpinae gentis longe lateque hisce in litteris illustraret.

«Tunc enimvero, — ait Thomas Vallaurius, eius discipulus et postea successor, — apparuit quanta ingenii vis esset in Boucheronio. Quum enim in scribendo multum fuisset, illud est assecutus, quod Crassus memorat apud Tullium de *Oratore*, ut subitae illius dictiones similes omnino essent scriptis, eiusque sermo latinus ex tempore, non secus atque a cura elegans et perfectus haberetur. Quod quidem expertus loquor. Pluries enim scholam ingressurum, fando ubi fit, sum percunctatus, ecquid de hac re vel illa sentiret: ipse autem me mox auditurum respondens, acroasim, iam fortasse meditatam, ita mollior ad ea quae proposueram detorquebat, et gravissimorum optimorumque verborum flumine tam veras tamque novas sententias efferebat, ut nihil omnino aptius excogitari posse videretur, nec umquam poeniteret ad illum sermonem hominem impulsisse. Quod vix audem litteris prodere, adsentationis suspicionem veritus, nisi res ita recens esset, ut multos loquaces atque idoneos auctores haberem».

Cum essem ego puer, saepe senes narrantes audire memini, Boucheronum ita eloquentiae celeritate atque sapientia collegas sibi devincere, ut omnes, veluti signo dato, quo tempore ipse publice latinas litteras doceret, scholis suarum disciplinarum intermissis, eius scholam adire in deliciis haberent, atque in discipulos conversos eum diligenter atque cupidissime audire, atque ita ei decorem adspectu, alloquio, ac tacita admiratione addere.

Haud abs re erit lectores monere, in Athenaeo Taurinensi, illis temporibus, latinum sermonem unice a doctoribus in scholis usurpari, ac propterea summi magistri vestigiis insistere, eiusque artificium adhibere totis nervis ab omnibus contendi in summo honore. Sed anno MDCCCLI latina lingua ex Taurinensis Academiae spatiis iussa est tandem exulare, ut uni ferme latinae eloquentiae doctori iam liceret illustrem illum sermonem usurpare, quo maiores nostri universi olim orbis victores triumphatis gentibus imponerent. Hoc insanum improbumque mandatum gravatim ferens Thomas Vallaurius, qui latinorum scriptorum aetatis suae facile princeps atque egregius antiquitatis vindex habitus est, quique tunc latinam eloquentiam apud nos tradebat, in *Oratione*, quam dixit studiis rite auspicandis anno MDCCCLVI, hanc sententiam in medium proferre haud dubitavit:

«Si mihi apud illos habenda esset oratio, qui omnia consilia ad utilitatem referentes, vetustiores litteras culpant, quasi ab humanitate nostri temporis alienas, equidem vereretur, Patres sapientissimi, amplissimum hunc dignitatis locum conscendere. Qui enim speres, fore ut dicenda pronis auribus accipiantur, quum insolens ipse verborum sonus ad abalienandos potius, quam ad captandos audientium animos pertineat?»

Bucheronus mirum in modum adolescentium animos pervadebat, eosque, ut ita dicam, sic fingeat, ut acerrimum de litteris iudicium iisdem instillaret, nedum aures ad verissimum latini sermonis numerum adsuefaceret. Quo quidem fiebat, ut omnes archigymnasii doctores, eius exemplum secuti, in disciplinis tradendis elegantiore ratione latino sermone uterentur, atque Cicerone sibi unice magistro proposito, ad eius elegantiam et magnificentiam, quam in Boucheronio summopere admirarentur, proxime adsurgerent.

Prae ceteris Laurentium Martinium memorabo, qui a iuventute, penitioris naturae studio et litteris clarus, atque in decuriam doctorum regii athenaei, mox plurimis editis operibus, in quibus effigiem animi sui reliquit, in pleaque eruditorum collegia ultro fuit cooptatus, in tradenda medicorum disciplina, ita e Ciceronis voluminibus eius amplitudinem dicendi ac sententiarum decorem arripuit, ut omnium sententia, cum romano oratore decertare videretur.

Nec Iosephum Detorrem, Sardum, ab eius latere seiungendum putabo, qui doctor theologiae morum tradendae, in latinarum litterarum studium sic incubuit, ut plane singularis diceretur; nec quisquam romanas loquendi formas feliciter sit imitatus, aut feliciter, quum opus esset, nova fecerit rerum novarum nomina. Res enim religionis sanctas casto puroque sermone enarrare studebat. Eius exemplo ducti, quum illustrium singulorum scriptorum opera adeo cognita haberent, ut formam et quasi naturalem cuiusque notam probe discernere, ab omnium imitatione abstinerent, et dictionibus usi ex universo linguae thesauro petitis, vultum ubique suum sic servarunt, ut varii quidem et multiplices sed numquam sui dissimiles apparuerint. Tot beneficia e schola Boucheroni, veluti e fonte suo, in Subalpinorum utilitatem redundabant.

Quanta enim sententiarum gravitate quantoque verborum splendore se ornatum praebeat, eius opera abunde testantur. Equidem sive commentarios, quos de quibusdam viris illustribus exaravit, sive orationes, quas de Regis laudibus in studiis auspicandis, alternis annis, ad populum habebat, sive quae singulis latinis scriptoribus praefatus est, quos patrum memoria mira animi audentia Iosephus Pomba apud nos edebat, sive denique inscriptiones manibus versamus, nemo mirari et summis laudibus efferre desinit altissimam tum veterum tum recentium eruditionem, exquisitum pulcrarum rerum iudicium, laetum audaciusque orationis genus, ac Demosthenis vim et Ciceronis copiam maiestatemque feliciter expressam.

SUBALPINUS.

~~~~~

ANNALES.

Balkanica res — Inter Russos et Iaponios composita discrimina — In Somalia, in Mauritania, in Americis seditiones.

In superioribus annalibus, quos, deficiente spatio, post res Vaticanas interrumpere coacti sumus, laeto animo ex Balkanica regione

non infausta nunciabamus. Hinc enim — referebamus — Albanenses pactas reformationes quiete expectant, expectant Macedones profluentes, si adhibeantur, a seditione se recessuros. Bulgara civitas vicissim omnem operam se collaturam declarat in pacificam rei solutionem, eique Turcarum rex quasi praemio committit, ut ipsa dissolvendis rebellium agminibus provideat, quae fines imperii pervastant, dum Turcae Bulgaros captivos e servitute liberant. Seditionum itaque advelitationes decreascent in dies, ac facile coniectui est arduum etiam hoc negotium paulatim ad exitum posse perducere, nulla alia sanguinis effusione.

Eventus contra, nostram spem frustati sunt. Monastir enim in urbe Rostkowski, Russorum legatus, sive coniuratione, sive milite quodam auctore, proditorie diripitur, alteraque haec Russici oratoris caedes, quae intra paucos menses sequuta est, quasi signum novae, eiusque magis horrendae seditionis constituit, quae inde ita propagaretur, ut Macedoniae statum intollerabilem redderet, et Europaeorum nationum omnium interventum provocaret. Hae vero nolle videntur, imo se haud posse dictitant vi quamlibet interponere nisi ut Turcarum gubernium ad pactas reformationes tandem aliquando se convertat. Quid autem id faciet? Opponet proculdubio bellicum incendium a se restingui prius oportere, restingui omnibus nervis; atque ita defendere conabitur facinora atque flagitia illa, barbaris quidem digna, quibus Turcae milites omnem finem ac modum in Christicolis transeunt. Ludibrium hoc infame, numquam interruptum in universam humanitatem, quod, sua vice, quasi clarigationis iure, ipsi rebelles minitantur, sub falsa praedentiae specie tolerabuntne Europaeorum imperia, quae cultu gloriantur?

★

Dum ex rerum successione anxii responsum expectamus, colligimus inter Russos et Iaponios discrimina de Mandchouriae occupatione composita. Dicunt enim, Anglis et Civitatibus Septentrionalis Americae suadentibus, rationem illam civilem, quam ex libera porta nuncupant, a Russis inductum iri, ita ut in Mandchouriae regionis portibus aequa tractatio gentibus omnibus fiat.

★

In Somalia atque in Mauritania stationariae traduntur res; ex Americis, contra, novi motus nunciantur, quorum alter ioco quidem dignus. Ferunt enim ducem quendam Columbianorum rebellium, sacris Baccho de more libatis abunde, cum militibus duodecim — (hic enim eius exercitus omnis!) — magnoque clamore Panamensium rerum ut potiretur tentasse; gubernatorem metu percussum ad Anglum legatum confugisse; brevi tamen, ducis furore somniis sepulto, in sedem suam reversum.

Tumultus alter in insula Cuba ortus est ob denegata stipendia, quae veterana legio nuperi belli exigebat. Atqui non multum auri illius, quo Americanum nordicum foedus haud indiget, cuncta componet feliciter!

PROPOPICOLA.